

Recreatie in het bosbedrijf, zal dat de pret drukken?

H. A. Duringhof

Staatsbosbeheer, afdeling Recreatie, Utrecht

Inleiding

Recreatie in het bosbedrijf betekent per definitie dat we spreken over multifunctioneel bosbeheer. Hoe eenduidig ze misschien op het eerste gezicht ook lijken, het is toch goed om in dit verband de termen multifunctioneel en bosbeheer nader te beschouwen.

Multifunctioneel wil in het kader van deze bijdrage zeggen, dat slechts gekeken wordt naar bosbedrijven die hun bezit openstellen voor bezoekers. Bezoekers, niet beperkt tot een groep van specifieke relaties, maar in de zin van recreanten: een ieder die lust heeft om het terrein te betreden, in sommige gevallen na aan één of meerdere voorwaarden voldaan te hebben. Dat wil overigens niet zeggen dat bij niet voor publiek toegankelijke bosbedrijven de recreatie nooit ter sprake zou (behoeven) te komen.

In de eerste plaats is daar de inspanning om deze keuze, het bezoekvrij houden van het terrein, ook daadwerkelijk te realiseren. Maar daarnaast dient deze keuze toch ook periodiek heroverwogen te worden. En daarbij wordt dan uiteraard niet primair aan historische of emotionele argumenten gedacht, maar aan een louter zakelijke afweging met geen ander doel dan de consolidatie of de verbetering van het bedrijfsresultaat. Immers evenzeer als het volgen van de fluctuaties op de houtmarkt, is het volgen van veranderingen in recreatiepatronen en het beleid dienaangaande van de overheid van belang voor de uit te stippelen strategie van het bosbedrijf.

Bosbeheer, dat wil zeggen de duurzame instandhouding van het bos als levensgemeenschap, staat buiten twiifel wanneer we het hebben over recreatie in het bosbedrijf. Dit om verwarring te voorkomen met bosbouwachtige activiteiten in het recreatiebedrijf. Met andere woorden een grootschalig en veelal intensief recreatief gebruik van de grond, waarbij restanten van het bos secundair zijn, slechts als decor voor voorzieningen gelden of louter een beschuttingsfunctie hebben, valt buiten deze benadering. Zeker niet omdat het daarbij om iets minderwaardigs zou gaan, maar omdat in zo'n geval andere mechanismen werken en andere afwegingen gelden dan wanneer we het bosbeheer, zoals hiervoor geformuleerd, als uitgangspunt nemen.

Deze benadering houdt overigens niet in dat er dus altijd sprake moet zijn van recreatief medegebruik in de zin van onderschikking aan de belangen van bijv. de houtproductie. Dat hangt helemaal af van bedrijfseconomische overwegingen die op een bepaald moment opportuun zijn, dan wel de schaal waarop een bepaalde afweging plaatsvindt. Zo kan voor een totale beheerseenheid houtproductie prevaleren ten opzichte van recreatief gebruik, maar voor een bepaald object of vak binnen die eenheid kan de situatie net omgekeerd zijn.

De betekenis van bosbeheer als uitgangspunt wil in dit verband niets anders zeggen, dan dat maatregelen ten behoeve van de recreatie zich richten op inrichting, voorzieningen en dienstverlening, die voorwaarden scheppen voor het gebruik van het terrein door bezoekers, die om de beleving van het bos als zodanig komen. Die belevingswaarde kan echter van individu tot individu verschillen of anders gezegd, het zijn niet slechts de natuurvorsers die om de beleving van het bos als zodanig komen en waar de beheerder zijn maatregelen op richt. De beleving van rust of ontspanning, de beleving van natuur en landschap als aantrekkelijke omgeving en de beleving van kenmerkende kwaliteiten van het terrein kunnen even zovele motieven zijn tot bosbezoek, dat past binnen de kaders van het bosbeheer zoals we die hier trekken.

Nu het speelveld globaal afgegrensd is, zal verder in deze bijdrage vooral gekeken worden naar de factoren die een rol spelen bij instandhouding daarvan, met name bedrijfseconomische factoren. Daarbij komen eerst de kosten aan de beurt en vervolgens de opbrengsten. Daaraan vooraf gaat een korte beschouwing over de recreatieve waarde van bossen.

De recreatieve waarde van bossen

De recreatieve waarde van bossen valt niet licht te overschatten. Het totale jaarbezoek aan het Nederlandse bos wordt geschat op ca. 160 miljoen. Een indrukwekkend getal, maar niet alles zeggend. Ongeveer de helft van de in Nederland doorgebrachte vakanties vindt plaats in bos- en heiderijke streken, en dat zegt in ieder geval al veel meer over het belang dat

het toeristische bedrijfsleven, een voor de nationale economie belangrijke bedrijfstak, bij het recreatieve gebruik van bossen moet hebben. De recreatieve waarde van bossen wordt in het Meerjarenplan Bosbouw dan ook onderkend. En de verantwoordelijke bewindsman benadrukt in de, eveneens recent door hem uitgebrachte nota's "Structuurschema Openlucht recreatie" (1984) en "Recreantenbeleid" (1986) de recreatieve waarde van bossen onverkort. Sprekend zijn in dit verband ook de adviezen die aan de Minister van Landbouw en Visserij zijn uitgebracht naar aanleiding van het voornemen van het kabinet om het bosbeheer te privatiseren. In de openbaar gemaakte adviezen van de Natuurbeschermingsraad, de Kampeerraad en de ANWB wordt op duidelijk bezorgde toon gevraagd, of instandhouding van de recreatieve waarde en betekenis van de bossen wel voldoende zwaar mee weegt in de besluitvorming. Dat bossen een belangrijke recreatieve waarde hebben is wel duidelijk, maar dit leidt wel direct tot de vraag: Wat is de recreant het bos dan waard? Of anders gezegd: "Kan en moet de waarde van recreatie in de bossen in geld uitgedrukt worden?". Die laatste vraag staat tussen aanhalingstekens, omdat het tevens de titel is van een recent verschenen en belangwekkend artikel van Filius (1986). De auteur beantwoordt die vraag met de conclusie dat dit vooralsnog slechts ten dele en dan nog onvolkomen mogelijk is. Wat dat betreft is het model dat Kuper in de inleiding tot zijn bijdrage hanteert, voor de functie recreatie nog slechts gebrekkig hanteerbaar. Reden te meer om de factoren die kosten en opbrengsten zouden kunnen bepalen de revue te laten passeren.

Kosten van de functie recreatie

Wat zijn kosten die gemaakt moeten worden om de recreatie in het bos te kunnen laten functioneren? Zonder te vervallen in vergaande detaillering en diepgaande analyse zijn een aantal verzamelposten te noemen die door de bank genomen het gros van de kosten voor deze functie in het bosbedrijf uitmaken.

Kosten van toezicht of surveillance

Het zal zelden zijn dat een terrein voor publiek wordt opengesteld zonder dat er enige beperkende regel aan verbonden is. En wanneer die regel serieus is, een voor het gebruik of beheer van het terrein van belang zijnde achtergrond heeft, dan vereist deze regel naleving en dus toezicht. Hoeveel toezicht, bijv. uit te drukken in het aantal toezichtsuren per jaar per ha, is sterk afhankelijk van de aard en intensiteit van het bezoek, de aard en inrichting van het terrein, de openstellingsregeling en tenslotte, maar niet in het minst, van de mentaliteit van de beheerder. Daarnaast is het voor

een reële vaststelling van de toezichtskosten van belang om te bepalen hoeveel deze kostenpost zou dragen bij niet openstelling van het terrein. Immers ook dat is een regel en een vrij rigide, die adequate controle vereist. De kosten die daarvoor gemaakt zouden moeten worden, kunnen in mindering gebracht worden op de toezichtskosten bij openstelling, althans wanneer het om een bedrijfseconomische vergelijking van beide situaties gaat.

De kosten van inrichting van het bos bij openstelling

De kosten van inrichting van het bos bij openstelling bestaan uit kosten van planning, investeringen (kapitaalslasten in de exploitatie) en onderhoud van voornamelijk wegen, paden en mogelijk een aantal voorzieningen voor plaatsgebonden recreatie.

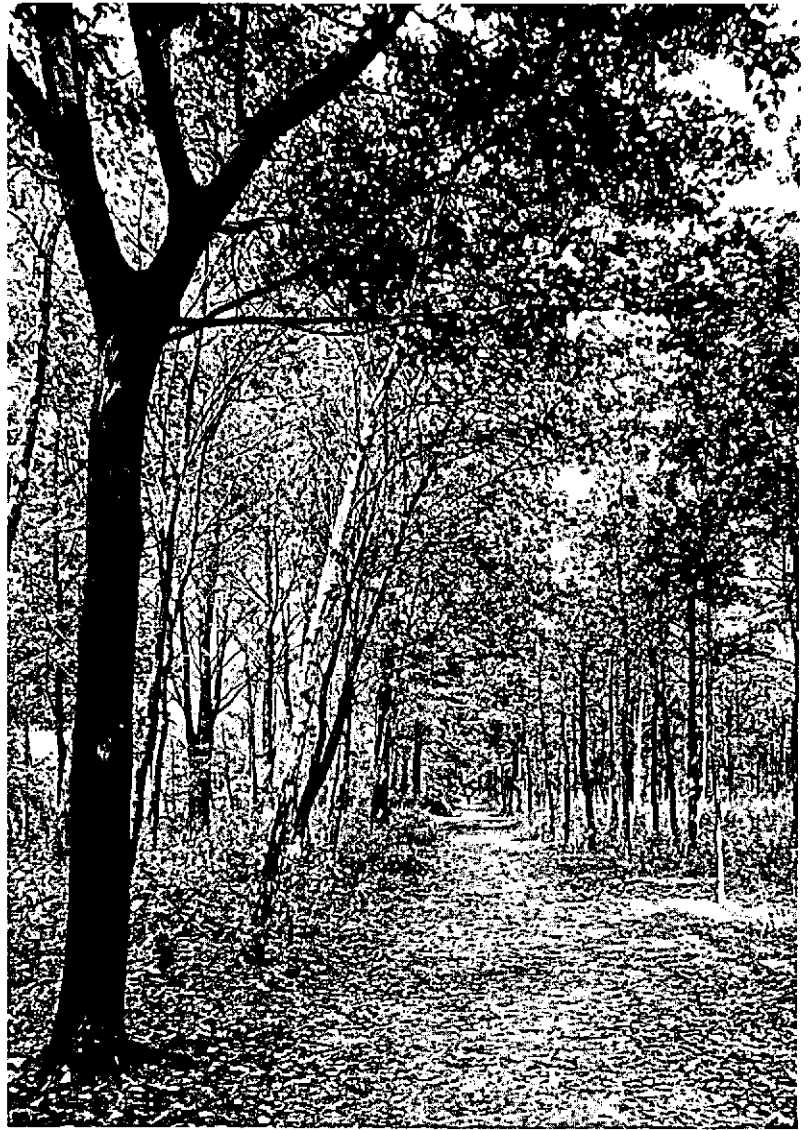
De vraag is van belang of een minimale inrichting op den duur ook goedkoop is. Er zijn aanwijzingen dat recreanten bij duidelijk gestructureerde en herkenbare wegen, paden en voorzieningen, minder geneigd zijn daarvan af te wijken om op eigen initiatief op ontdekking te gaan met grote kans op verstoring en/of vernieling. Met andere woorden, een goed geplande zonering en een daarop gebaseerde ontsluiting en inrichting brengt zijn geld op. Bij een reële benadering van de recreatiekosten dient uiteraard ook bepaald te worden, in hoeverre aanleg en onderhoud van door recreanten te gebruiken wegen en paden tevens voor de exploitatie van het bos van belang zijn. In de praktijk ontbreekt deze verdeelsleutel vaak en worden alle kosten aan de recreatie toegeschreven, hetgeen een juiste analyse van kosten en mede daarop gebaseerde bedrijfsvoering danig in de weg kan staan.

De kosten van vuilafvoer

De kosten van vuilafvoer behoren nogal eens tot de zwaardere posten. Niet zozeer om de veelheid zwerfvuil, maar vanwege de geregelde vuilafvoer. Er worden experimenten voorbereid om te onderzoeken in hoeverre het in Engeland toegepaste systeem ("Take your litter home") ook in Nederlandse bos- en natuurgebieden werkt. Een en ander vindt plaats in het kader van een tweejarige voorlichtingsactie onder auspiciën van de ANWB.

Kosten van voorlichting

Voorlichting, met name de terreingebonden voorlichting, is een post die snel kan oplopen en vaak tot de niet-rendabele investeringen gerekend wordt. Vaak ontbreekt het bij bebording- en informatievoorzieningen aan een planmatige aanpak, afgestemd op beoogde zonering van het recreatief gebruik van het terrein.

Bovendien betreft het hier voorzieningen met een uitstralingseffect, dat verder gaat dan het verschaffen van alleen kennis over het terrein aan de bezoeker. Immers kennis kan leiden tot beter begrip en dat begrip is nodig voor een breder maatschappelijk of politiek draagvlak voor de belangen van het Nederlandse bosbedrijf. Kosten hiervoor gemaakt, kunnen derhalve voor een deel als diepte-investeringen beschouwd worden.

Kosten voor de hiervoor genoemde inspanningen gemaakt, zijn voor het particuliere bosbedrijf niet bekend. Ook de LEI-cijfers geven geen uitsluitsel. In bijv. het rapport over de bedrijfsuitkomsten 1984 in de particuliere bosbouw (Berger, 1986) komt slechts op één plaats, in tabel 2.1, één post voor die kosten van "beheer, leiding en toezicht" vermeldt (*f* 132 per ha) en

waarvan aangenomen mag worden dat daarin een deel van de recreatiekosten verwerkt zijn. Tänzner (1985) heeft de bedrijfsresultaten van 25 particuliere bosbedrijven geanalyseerd, die allemaal gebruik maakten van de openstellingsbijdrage op grond van de Beschikking Bosbijdragen. Hij constateert dat de maatregelen en voorzieningen die de verschillende bosbedrijven nemen om deze openstelling te effectueren, nogal uiteenlopen. Aangenomen mag worden dat dit dan ook geldt voor de daarmee gemoeide kosten. Toch, zo constateert de onderzoeker, heeft geen van de bedrijven van de mogelijkheid gebruik gemaakt om een hogere bijdrage (*f* 115,-/ha/jr) aan te vragen dan de gebruikelijke (*f* 95,-/ha/jr) op grond van bijv. de situering van het object.

Uit de financiële resultaten van het bosjaar 1983-

ternatieve mogelijkheden voor de openluchtrecreatie) kan leiden tot een classificatie die correspondeert met een verschil in vergoedingsniveau;

b achteraf: de omvang van het daadwerkelijke recreatiegebruik van bossen kan gemeten worden. Ook de uitkomsten daarvan kunnen in onderscheiden klassen ondergebracht worden en medebepalend zijn voor de hoogte van de vergoeding.

Uiteraard is een combinatie van beide benaderingen mogelijk en zelfs wenselijk omdat het recreatiepatroon en daarmee het gebruik van een bepaald bosgebied onder invloed van allerlei invloeden kan veranderen.

De recreatieve druk of gebruik is echter niet het enige wat de hoogte van de vergoeding bij openstelling mag bepalen. Zoals reeds betoogd is, kunnen de kosten van openstelling en recreatief gebruik van bossen sterk variëren, afhankelijk van een groot aantal gebiedsgebonden factoren en terreinkenmerken. Onderzoek naar de (in geld uitgedrukte) recreatieve waarde van bossen en de invloed daarvan op de exploitatie van het bosbedrijf bij recreatief gebruik van het bos is dus hoogst noodzakelijk, wil er een meer reële onderhandelingsbasis ontstaan voor bedrijfsleven en overheid voor de financiering van openstellingsvoorwaarden.

Wanneer we het recreatiegebruik van bossen onder het marktmechanisme brengen is er meestal sprake van volledige commercialisatie, dat wil zeggen dat tenminste de kosten van investeringen, exploitatie en ondernemersinspanning vergoed moeten kunnen worden uit opbrengsten, die op een vrije markt en dus in concurrentie gewonnen moeten worden. Een redelijke kennis van die markt is derhalve onontbeerlijk. Een markt, en dat is misschien even slikken voor bosbouwers, die deel uitmaakt van de toeristisch-recreatieve attracties en wel het laag-technische deel daarvan (bijv. landgoederen, kasteeltuinen, bijzondere natuurverschijnselen). Een plaats op die attractiemarkt stelt tenminste twee belangrijke voorwaarden aan het aan te bieden produkt:

a het moet specifiek zijn, ofwel een hoge promotiewaarde bevatten;

b het moet (gedeeltelijk) vernieuwd kunnen worden om zijn attractiewaarde te behouden.

Naarmate de promotiewaarde of het unieke karakter groter is (a) kan de noodzaak tot periodieke vernieuwing ter instandhouding van de attractiewaarde kleiner zijn. Voorbeelden van a zijn het Drielandenpunt (niets te zien dan bos en een grenssteen, toch een miljoen bezoekers per jaar) of het Park Rosendaal (weliswaar hersteld, maar nog net zo als toen onze ouders naar de Bedriegertjes gingen!). Voorbeelden van b zijn bijna alle attractieparken in ons land die jaarlijks miljoenen gulden moeten investeren om hun aandeel in de markt vast te houden.

De vraag is gerechtvaardigd of inspelen op dit marktmechanisme mogelijk is binnen de voorwaarden van "bosbeheer" zoals we die eerder geformuleerd hebben. In het algemeen wel, omdat de grootste attractiewaarde meestal slechts een deel van het terrein dan wel speciale voorzieningen of gebruiksmogelijkheden betreft. Uitgaande van een gedifferentieerde recreatie-attractiewaarde van het gebied, is het te overwegen een gedifferentieerde en deels flexibele heffing op het gebruik toe te passen. Daarbij kan uitgegaan worden van het volgende model:

a algemene toegangsheffing: een relatief laag bedrag, dat toegang geeft tot het terrein en dat de mogelijkheid biedt voor die recreatie-activiteiten die behoren tot het algemene gedragspatroon van brede lagen van de bevolking (bijv. wandelen en fietsen en daarvan afgeleide bezigheden). De voorzieningen blijven beperkt tot een "normale" recreatieve ontsluiting. Het zijn vooral de regelmatige bezoekers, afkomstig uit brede lagen van de bevolking van de regio, waarop deze algemene toegangsheffing is afgestemd.

b bijzondere gebruiksheffingen: de hoogte hiervan wordt voornamelijk bepaald door de ruimte die de markt biedt, afhankelijk van het concurrerend aanbod in de regio. Het gaat hierbij om een vergoeding voor specifieke voorzieningen en diensten ten behoeve van specifieke recreatievormen (dat wil zeggen verdergaand dan de zondagse wandel- of fietstocht die bij wijze van spreken tot de eerste levensbehoefte van bijna iedereen behoren). Afhankelijk van de mogelijkheden van het terrein valt hier te denken aan:

- ruitersportvoorzieningen te gebruiken op basis van dag- of seizoenkaarten;
- binnen de doelstellingen van het bosbeheer passende eenvoudige kampeervoorzieningen (bijv. kampeerbewijsterreinen);
- aanlegmogelijkheden voor de pleziervaart;
- visvergunning;
- natuurstudie onder leiding van een deskundige gids of met behulp van kaart- en foldermateriaal;
- gebruik van een terreingedeelte door een model-zweefvliegclub (jaarhuur).

Het zijn dan juist deze specifieke voorzieningen en diensten die periodieke aanpassing en daarmee instandhouding van de attractiewaarde mogelijk maken, hetgeen in bezoekersaantallen en prijzen tot uitdrukking kan komen.

Overigens biedt dit model van gedifferentieerde heffingen naar mijn mening beleidsmatige aanknopingspunten voor combinatie met openstelling in het kader van de bosbijdrageregeling. De Nota Recreantenbeleid (1986) stelt, dat toepassing van het profijtbeginsel onder bepaalde voorwaarden mogelijk moet zijn (met uitzondering van basisvoorzieningen als wandel- en

fietspaden) in door de overheid beheerde recreatiegebieden. Men kan zich voorstellen dat dit ook geldt voor met overheidssubsidie door particulieren beheerde recreatiegebieden. Daar waar de openstellingsbijdrage (f 25,- per ha) vooral gericht is op basisvoorzieningen, zou er daarnaast de ruimte en de stimulans moeten zijn voor de toepassing van het profijtbeginself op specifieke voorzieningen voor specifieke activiteiten.

Conclusies

Het al dan niet openstellen van particulier bosbezit voor het publiek is een beslissing, die voor het bosbedrijf op louter rationele bedrijfseconomische gronden genomen dient te worden. Serieuzere handhaving van de regel die betreding door het publiek verbiedt, kost ook geld. Alleen al daarom en omdat recreatiepatronen en de recreatiemarkt veranderen, dient zo'n regel periodiek heroverwogen te worden.

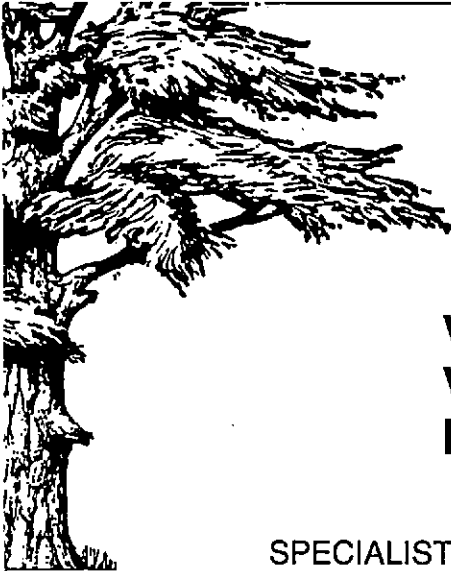
In het recreatiebeheer vormt toezicht een belangrijke kostenpost. Hoe belangrijk hangt echter ook samen met de instelling van eigenaar en beheerder en de mate waarin geïnvesteerd wordt in de inrichting van het bos voor recreatief gebruik. Overigens is er omtrent hoogte van de recreatie-exploitatiekosten in het particuliere bosbedrijf nauwelijks iets bekend.

De vergoeding voor openstelling in het kader van de bosbijdrageregeling zou afhankelijk gesteld moeten worden van het recreatieve gebruik. Zowel het recreatiebeleid als bosbedrijf zijn hier beter mee af.

Uiteenlopende groeperingen uit de samenleving hebben behoefte aan een plekje in het bos. Daar waar schaarste is, liggen kansen voor ondernemers, ook binnen de grenzen die door de behartiging van het algemeen belang gesteld worden.

Literatuur

- Berger, E. P. 1986. Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1984. Periodieke rapportage Landbouw-Economisch Instituut. 29-84.
- Filius, A. M. 1986. Kan en moet de waarde van recreatie in bossen in geld uitgedrukt worden. Beleidsanalyse 86 (1), 10-23.
- Meerjarenplan Bosbouw. Regeringsbeslissing 1986. Ministerie van Landbouw en Visserij, Den Haag.
- Recreantenbeleid. Nota van de Minister van Landbouw en Visserij, maart 1986.
- Sanden, J. J. van der. 1986. Analyse van de exploitatiekosten voor recreatie bij Staatsbosbeheer. Doctoraalscriptie LU-Boshuishoudkunde, Wageningen.
- Structuurschema Openluchtrecreatie, deel d. 1984.
- Tänzer, L. B. 1986. Analyse van de bedrijfsresultaten van twee groepen particuliere bosbedrijven. Mededeling Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag, nr. 335.

MEER DAN 100 JAAR Fa. J. van der Krol

VERPLEGING EN EXPLOITATIE VAN AL UW BOSSEN INKOOP VAN ALLE RONDHOUT

SPECIALIST IN VELLINGEN EN DUNNINGEN DIE MET MEER
DAN NORMALE ZORG DIENEN TE GESCHIEDEN

Maartensdijkseweg 12 - 3723 MC Bilthoven - Tel. 02156-221